

عوامل مؤثر بر غیبت از کلاس درس از دیدگاه اساتید و دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران

عظیم میرزازاده، مهدی امینیان، مریم علیزاده*، عرفان صاحب‌الزمانی، شیما سبزی‌علی‌آبادی

چکیده

مقدمه: یکی از چالش‌هایی که امروزه در آموزش پزشکی مورد توجه قرار دارد، عدم حضور دانشجویان در کلاس‌های درس است. این مطالعه به منظور تعیین عوامل مؤثر بر غیبت از کلاس دانشجویان از دیدگاه اساتید و دانشجویان و مقایسه دیدگاه آنان در رابطه با تأثیر شرکت در کلاس بر پیشرفت تحصیلی، انگیزه اساتید و شرکت در کلاس به عنوان یک معیار تعهد حرفه‌ای انجام گردید.

روش‌ها: مطالعه حاضر به صورت ترکیبی، در سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۶ در دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد. شرکت‌کنندگان در این مطالعه دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی علوم پایه دانشکده پزشکی در زمان انجام مطالعه بودند. روش نمونه‌گیری در مرحله تدوین ابزار به صورت هدف‌مند و در مرحله بررسی نظرات به صورت دسترس بود. در این مطالعه از دو ابزار محقق ساخته پس از تأیید روایی و پایایی استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آزمون تی مستقل استفاده شد.

نتایج: از نظر دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی، مهم‌ترین عامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس، تسلط علمی بالای استاد و تبحر وی در محتوا و همچنین قدرت بیان استاد بود. بین نظرات دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی در خصوص تأثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی ($p=0/02$, $t=-2/34$) و انگیزه اعضای هیأت‌علمی، تفاوت معنادار وجود داشت ($t=-7/5$, $p=0/001$). از نظر اعضای هیأت‌علمی حضور در کلاس درس معیاری برای تعهد حرفه‌ای دانشجویان است؛ اما دانشجویان با این معیار کمتر موافق بودند ($t=-6/21$, $p=0/001$).

نتیجه‌گیری: مهم‌ترین عامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس، تسلط علمی بالای استاد، تبحر وی در محتوا و قدرت بیان استاد بود. به نظر می‌رسد که برای افزایش میزان حضور دانشجویان در کلاس درس باید بیش‌ازپیش به نحوه جذب اعضای هیأت‌علمی و توانمندسازی آن‌ها در امر آموزش توجه نمود.

واژه‌های کلیدی: حضور در کلاس درس، پیشرفت تحصیلی، انگیزه تدریس، تعهد حرفه‌ای، غیبت از کلاس درس.

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / ۱۳۹۷؛ ۱۸(۲۷): ۲۴۳ تا ۲۵۶

مقدمه

درس دانشگاه است (۱ تا ۴). این مشکل به میزان زیادی فراگیر شده و بسیاری از اساتید در این خصوص ابراز نگرانی نموده و همواره ذکر می‌کنند که دانشجویان علاقه و انگیزه‌ای برای شرکت در کلاس درس ندارند.

یکی از چالش‌هایی که امروزه در آموزش پزشکی مورد توجه قرار دارد، عدم حضور دانشجویان در کلاس‌های

بیوشیمی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (amminian@yahoo.com)؛ عرفان صاحب‌الزمانی (دانشجوی پزشکی)، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (erfan.zamani@gmail.com)؛ شیما سبزی‌علی‌آبادی، کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (shimasabz@gmail.com)؛ تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۶/۱۲، تاریخ اصلاحیه: ۹۶/۶/۱۹، تاریخ پذیرش: ۹۶/۸/۵

* نویسنده مسؤؤل: دکتر مریم علیزاده (دکترای تخصصی آموزش پزشکی)، مرکز مطالعات و توسعه آموزش، دفتر توسعه آموزش، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (alizade.aban@gmail.com)؛ دکتر عظیم میرزازاده (دانشیار)، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (azimmirzazadeh@gmail.com)؛ دکتر مهدی امینیان (دانشیار)، گروه

انگیزه توسط استاد بیشترین نقش را در حضور دانشجویان در کلاس داشت (۴). همچنین در یک مطالعه دیگر توسط آموزه و همکاران که به صورت توصیفی-تحلیلی مشخص گردید که از دید دانشجویان پزشکی از بین عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درس نظری، بیشترین میانگین نمره مربوط به حیطه ویژگی‌های استاد و ویژگی‌های درس بود (۵). وکیلی و همکاران نیز در مطالعه توصیفی خود در دانشگاه علوم پزشکی سمنان دریافتند که از نظر دانشجویان پزشکی و دندانپزشکی علل مربوط به استاد، دانشجو، فرآیند آموزشی و شرایط فیزیکی کلاس عوامل مؤثر بر حضور و مناسب نبودن روش تدریس استاد، نداشتن خواب کافی در شب قبل از کلاس درس و خستگی ناشی از آن، و عدم شیوایی بیان استاد عوامل مؤثر بر غیبت از کلاس بودند (۷). علاوه بر روش تدریس مناسب، تسلط استادان به مبحث درسی و علاقه به درس از عوامل استخراج شده توسط ترابی و همکاران در دانشگاه علوم پزشکی کرمان، دانشکده دندانپزشکی بود (۶).

نیوی و همکاران در دانشگاه آزاد واحد پزشکی تهران دریافتند که در بین عوامل چهارگانه مؤثر در غیبت دانشجویان از کلاس، عملکرد اساتید بالاترین و بیشترین تأثیر را در غیبت دانشجویان از کلاس داشت و پس از آن مشکلات آموزشی قرار گرفت (۸). در یافته‌های مشابهی هرندی در دانشگاه علوم پزشکی تهران مشخص نمود که از دید دانشجویان پرستاری تسلط علمی استاد و روش تدریس مناسب بیشترین تأثیر را بر میزان حضور دانشجویان داشته است (۲). بیٹی و همکاران (Bati) در ترکیه به صورت توصیفی به بررسی نظرات دانشجویان پزشکی، داروسازی و دندانپزشکی پرداختند و مشخص نمودند که مهم‌ترین علت حضور دانشجویان در کلاس درس، تمایل به یادگیری بیشتر و یادداشت‌برداری از مطالب و علت عدم حضورشان نیز خواب‌آلودگی، بیماری و خستگی بوده است (۱).

سوبرامانیان و همکارانش (Subramanian) در هند با انجام یک مطالعه مقایسه‌ای دریافتند، نمرات امتحانی گروهی از

این در حالی است که مطالعات نشان داده‌اند، حضور در کلاس درس یکی از عواملی است که در یادگیری دانشجویان تأثیر دارد (۱ و ۴ تا ۶). دانشجویان با حضور در کلاس می‌توانند فرصت‌های یادگیری بیشتری را تجربه کنند. ایجاد فرصت بحث و تبادل نظر بین دانشجویان، تعامل با استاد، رفع ابهامات یادگیری در کلاس درس با پرسش و پاسخ، تبادل افکار و تجزیه و تحلیل موضوعات به همراه انتقاد و بازخورد سازنده از عواملی هستند که می‌توانند تأثیرات مثبتی بر یادگیری دانشجویان حاضر در کلاس داشته باشند.

در این زمینه مطالعات نشان داده است دانشجویان در کلاس‌هایی حاضر می‌شوند که استاد، اطلاعاتی بیش‌تر از جزوه در اختیار دانشجویان بگذارد و از اطلاعات تازه برای حل مسائل واقعی استفاده نماید. دانشجویان در کلاس‌هایی شرکت می‌کنند که بر روی نمره نهایی اثر داشته باشد، درس مشکل باشد و دانشجو مایل باشد که یادداشت‌برداری کند، دانشجویان به مطالب کلاس علاقه داشته باشند و حضور و غیاب انجام شود (۱).

اما اگر استاد از روی یادداشت‌هایش بخواند، کلاس بعد یا قبل از امتحان باشد دانشجویان تمایلی به حضور در کلاس درس ندارند. به علاوه، مسائل لجستیکی، هوای بد، کار کردن و دور بودن محل کلاس، فاصله زمانی بین کلاس‌ها، در حد جزوه بودن موضوعات کلاس نیز بر عدم حضور دانشجویان در کلاس درس مؤثر هستند (۱ و ۴). از بین این عوامل آنچه بیش‌تر مورد توجه بوده عوامل مربوط به استاد است. استادی که بیش‌تر سخنرانی می‌کند و از روش‌های تعاملی کم‌تر استفاده می‌کند، استادی که خسته‌کننده صحبت می‌کند، استادی که سخنرانی سازمان‌دهی شده‌ای ارائه نمی‌دهد (۱ و ۶) باعث غیبت بیش‌تر دانشجویان از کلاس درس می‌شود.

در مطالعه‌ای توصیفی که توسط نظری و همکاران در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد انجام شد از دید ۶۴/۲٪ دانشجویان پزشکی شرکت‌کننده در پژوهش، عامل ایجاد

مورد شرکت در کلاس به عنوان یک معیار تعهد حرفه‌ای بود.

روش‌ها

این مطالعه ترکیبی، بعد از کسب مجوز از دانشگاه علوم پزشکی تهران، در سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۶ در دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد. شرکت‌کنندگان در این مطالعه دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی علوم پایه دانشکده پزشکی در زمان انجام مطالعه بودند. این مطالعه در دو فاز شامل تدوین ابزار و جمع‌آوری اطلاعات به منظور دستیابی به اهداف مطالعه انجام شد. به منظور تعیین حجم نمونه با احتساب ضریب اطمینان ۹۵ درصد و نسبت ۰/۵ حجم نمونه ۲۵۰ نفر محاسبه شد.

روش نمونه‌گیری در مرحله تدوین ابزار به صورت هدف‌مند و در مرحله بررسی نظرات به صورت در دسترس بود. از بین دانشجویان دوره علوم پایه و اعضای هیأت‌علمی درگیر در آموزش دانشجویان علوم پایه دانشکده پزشکی، افرادی که تمایل به شرکت در مطالعه داشتند، پرسشنامه را تکمیل نمودند. در کل ۱۸۳ دانشجو و ۷۴ عضو هیأت‌علمی در این مطالعه شرکت کردند.

جهت تدوین و نهایی سازی ابزارهای مطالعه جلسات گروه متمرکز با دانشجویان و اساتید دانشکده پزشکی جهت استخراج آیتم‌های پرسشنامه در ۴ حیطه (مهم‌ترین عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس، نقش حضور در کلاس بر پیشرفت تحصیلی، تأثیر آن بر انگیزه اساتید و ارتباط آن با تعهد حرفه‌ای) برگزار شد. جهت انجام جلسات گروه متمرکز نمونه‌گیری هدف‌مند از دانشجویان و اساتید انجام شد. تسهیل‌گر جلسات و دستیار او دو نفر از اعضای تیم مطالعه بودند. سوالات مطرح‌شده در جلسه با هدف استخراج آیتم‌ها در حیطه‌های ذکر شده بود. بحث‌ها یادداشت‌برداری و ضبط‌شده و پس از پیاده‌سازی با هدف استخراج آیتم‌های پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفت. برای تحلیل از روش تحلیل محتوای عرفی به صورت دستی

دانشجویان پزشکی که حضورشان در کلاس درس الزامی بود، بالاتر از گروهی بود که حضورشان الزامی نبود و در کلاس کمتر شرکت می‌کردند (۹). کارن ماتیک (Mattick) و همکارانش نیز در انگلستان با یک طرح ترکیبی مشخص نمودند که دانشجویان پزشکی سال یک شرکت در کلاس‌های مربوط به محتوای بیومدیکال را نسبت به شرکت در کلاس‌های با محتوای بهداشت و علوم اجتماعی ارجح می‌دانستند، در حالی که دانشجویان سال دو تفاوتی بین این موضوعات برای حضور در کلاس درس قائل نبودند. همچنین مشخص گردید که عوامل مربوط به نحوه تدریس استاد و کیفیت آموزش، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر شرکت دانشجویان در کلاس درس بوده‌اند (۳). زازولیا (Zazulia) در آمریکا با یک مطالعه توصیفی - مقایسه‌ای بیان نمود عدم حضور در کلاس درس تأثیر منفی بر روی انگیزه استاد دارد؛ همچنین در این مطالعه مشخص شد که رابطه‌ای بین در اختیار قرار دادن منابع الکترونیک و حضور در کلاس وجود ندارد (۱۰).

طبق تجارب پژوهشگران در دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، در سال اول حضور دانشجویان در دانشگاه، در کلاس درس پررنگ است؛ اما بعد از گذشت حدود یک سال میزان حضور دانشجویان در کلاس‌های درس کم‌رنگ می‌شود، تا جایی که ممکن است از ۱۰۰ دانشجوی گاهی فقط ۵-۱۰ نفر در کلاس درس حاضر شوند. از طرفی این مشکل همیشه یکی از دغدغه‌های اساتید دانشکده پزشکی بوده است و در جلسات مختلف به آن اشاره کرده‌اند. شناسایی علت این امر و به دنبال آن ارائه راهکارهایی برای برطرف کردن این مشکل، در ما انگیزه‌ای ایجاد نمود تا این مطالعه را طراحی نماییم. اهداف این مطالعه شامل بررسی عوامل مؤثر بر شرکت / عدم شرکت دانشجویان در کلاس درس از دیدگاه اساتید و دانشجویان، تعیین و مقایسه دیدگاه اساتید و دانشجویان در رابطه با تأثیر شرکت در کلاس بر پیشرفت تحصیلی، بر انگیزه اساتید و تعیین و مقایسه دیدگاه اساتید و دانشجویان در

هدف که شامل نمونه‌های پژوهش نبودند، قرار داده شده و سپس شاخص ICC و ضریب آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی محاسبه گردید. ضریب روایی محتوایی ابزار برابر ۰/۸۱ برای پرسشنامه عوامل مؤثر بر حضور در کلاس درس و ۰/۷۷ برای پرسشنامه تأثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی، انگیزه استاد و معیاری برای تعهد حرفه‌ای بود. پایایی پرسشنامه نیز تأیید گردید. آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۹ و ضریب ICC برابر با ۰/۷۹ برای پرسشنامه عوامل مؤثر بر حضور در کلاس درس و برای پرسشنامه دوم ضریب آلفا برابر با ۰/۷۸ و ICC برابر با ۰/۷۷ بود.

پس از تأیید پایایی و روایی ابزارهای مطالعه، پرسشنامه‌ها به صورت حضوری توزیع و جمع‌آوری شد. در تمامی موارد شرکت در مطالعه اجباری نبود و شرکت‌کنندگان در صورت تمایل پرسشنامه‌ها را تکمیل می‌کردند. محرمانه بودن اسامی، انتشار نتایج به صورت کلی و جمع‌آوری اطلاعات بدون ذکر نام از سایر ملاحظات در نظر گرفته شده در این مطالعه بود. کسب رضایت به صورت شفاهی بود.

داده‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS-21 و Excel مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی شامل فراوانی (درصد) و میانگین (انحراف معیار) و آزمون آماری تی مستقل استفاده گردید.

نتایج

در کل ۱۸۳ دانشجو و ۷۴ عضو هیأت‌علمی در مطالعه شرکت کردند (۱۰۰ درصد پاسخ‌دهی). از ۱۸۳ دانشجو ۹۴ نفر (۵۱/۴٪) زن و ۸۹ نفر (۴۸/۶٪) مرد بودند. ۴۱ نفر (۲۲/۴٪) سال یک، ۴۳ نفر (۲۳/۵٪) سال دو و ۹۹ نفر (۵۴/۱٪) سال سه بودند. از نظر میزان مشارکت در کلاس درس از نظر دانشجویان، ۱۸ نفر (۹/۸٪) در کمتر از ۲۵ درصد کلاس‌ها شرکت می‌کردند، ۳۷ نفر (۲۰/۲٪) در ۲۵

استفاده شد. به این صورت که متن حاصل از بحث‌های گروهی پیاده می‌شد، سپس به منظور درک کلی از متن خوانده شده و مجدداً برای استخراج آیتم‌های پرسشنامه مطالعه می‌شد. از این متون آیتم‌های ابزار استخراج شدند. سپس مرور متون به منظور تکمیل آیتم‌های استخراج شده در مرحله قبل انجام گردید.

در این مطالعه از دو ابزار محقق ساخته استفاده شد: پرسشنامه عوامل حضور در کلاس درس و پرسشنامه بررسی تأثیر حضور در کلاس بر پیشرفت تحصیلی، انگیزه اساتید و حضور در کلاس درس به عنوان معیاری برای تعهد حرفه‌ای. پرسشنامه اول شامل ۲۶ سؤال بود که در یک مقیاس لیکرت از کاملاً موافقم (۵) تا کاملاً مخالفم (۱) به ارزیابی دیدگاه شرکت‌کنندگان در خصوص عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس می‌پرداخت. آیتم‌های این ابزار در شش حیطه شامل: عوامل مربوط به استاد (۷ آیتم)، عوامل مربوط به محتوا (۶ آیتم)، عوامل مرتبط با دانشجو (۷ آیتم)، عوامل انگیزشی (۲ آیتم)، عوامل فیزیکی (۲ آیتم) و عوامل مربوط به ارزیابی (۲ آیتم) قرار داشت.

پرسشنامه دوم ده سؤال داشت که به منظور ارزیابی دیدگاه شرکت‌کنندگان در خصوص تأثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی ۳ سؤال، تأثیر حضور در کلاس درس بر انگیزه عضو هیأت‌علمی ۳ سؤال و این که آیا شرکت‌کنندگان شرکت در کلاس درس را به عنوان معیاری برای تعهد حرفه‌ای می‌دانند یا خیر، ۴ سؤال قرار داشت. این پرسشنامه با مقیاس لیکرت از ۱ تا ۵ (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) و سؤالات دموگرافیک طراحی شد. به منظور تعیین روایی محتوایی ابزارها با استفاده از نظرات ده نفر از متخصصین آموزش پزشکی و محاسبه شاخص روایی محتوایی با استفاده از روش لاوشه انجام شد. به منظور تعیین پایایی ابزارها روش باز آزمایی به کار گرفته شد. برای انجام باز آزمایی ابزار طراحی شده با فاصله ده روز در اختیار ۲۰ نفر از هر یک از گروه‌های

دیدگاه دانشجویان مهم‌ترین عوامل، سیستم ارزیابی با میانگین $4/20 \pm 0/60$ و عوامل انگیزشی با میانگین $4/10 \pm 0/97$ مرتبط با استاد با میانگین $4/12 \pm 0/26$ و بعد از آن سیستم ارزیابی با میانگین $3/97 \pm 0/20$ از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس بودند (جدول ۱).

عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس بدون در نظر گرفتن حیطه به ترتیب در نمودار ۱ نشان داده شده است.

تا ۷۵ درصد کلاس‌ها، ۵۰ نفر ($27/3\%$) در ۵۰ تا ۷۵ درصد و ۷۸ نفر ($42/6\%$) در ۷۵ تا ۱۰۰ درصد جلسات شرکت می‌کردند. میانگین معدل دانشجویان $16/83 \pm 1/32$ و میانگین سنی $19/96 \pm 1/40$ بود. از ۷۴ عضو هیأت علمی ۳۰ نفر ($40/5\%$) زن و ۴۴ نفر ($59/5\%$) مرد بودند و میانگین سنی $49/05 \pm 5/90$ سال و سابقه کاری $13/76 \pm 6/85$ داشتند.

در خصوص تعیین دیدگاه دانشجویان نسبت به عوامل مؤثر بر حضور در کلاس درس یافته‌ها نشان داد که از

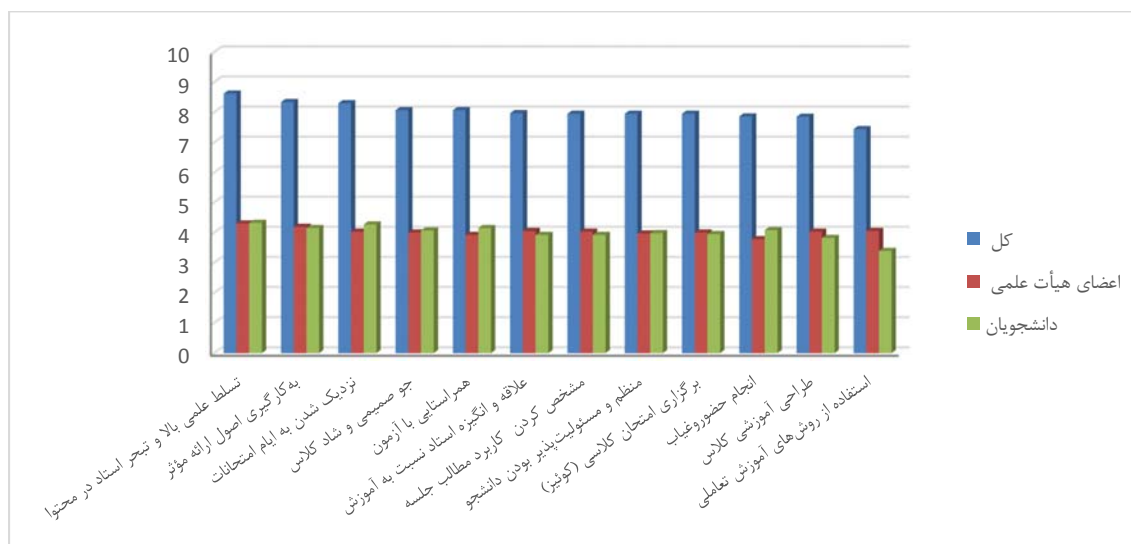
جدول ۱: میانگین و انحراف معیار نمره عوامل حضور دانشجویان در کلاس درس از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیأت علمی

عوامل مربوط به استاد	دانشجویان	اعضای هیأت علمی
تسلط علمی بالا و تبحر استاد در محتوا باعث حضور در کلاس می‌شود.	$4/32 \pm 0/76$	$4/30 \pm 0/50$
طراحی آموزشی کلاس (سازمان‌دهی صحیح و منطقی مطالب توسط استاد، مشخص کردن اهداف کلاس، مشخص کردن روش ارائه در ابتدای کلاس، ارائه کلیت درس در ابتدای کلاس و مشخص بودن مسیر کلاس تا پایان) باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/82 \pm 0/95$	$4/30 \pm 0/36$
استفاده از روش‌های آموزش تعاملی، مشارکتی و سایر روش‌های مشابه باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/39 \pm 1/09$	$4/50 \pm 0/39$
علاقه و انگیزه استاد نسبت به آموزش باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/92 \pm 0/95$	$4/50 \pm 0/46$
جو صمیمی و شاد کلاس در صورتی که به‌جا و مناسب باشد باعث حضور در کلاس می‌شود.	$4/70 \pm 0/89$	$4/10 \pm 0/33$
به‌کارگیری اصول ارائه مؤثر (قدرت کلام و بیان شفاف، اطمینان در کلام، استفاده از حرکات دست و زبان بدن به طور مناسب، تغییر تن صدا، برقراری ارتباط چشمی با دانشجویان) باعث حضور در کلاس می‌شود.	$4/15 \pm 0/86$	$4/19 \pm 0/39$
مشخص کردن شفاف کاربرد مطالب جلسه در رشته پزشکی باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/92 \pm 0/99$	$4/03 \pm 0/28$
کل	$4/12 \pm 0/26$	$3/97 \pm 0/62$
عوامل مربوط به محتوا	دانشجویان	اعضای هیأت علمی
محتوای تخصصی باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$2/58 \pm 1/08$	$2/89 \pm 0/90$
محتوای تکراری بین دروس مختلف باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$3/24 \pm 1/11$	$3/41 \pm 0/97$
اطلاعات قدیمی و به‌روز نبودن اطلاعات استاد باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$3/48 \pm 1/02$	$3/59 \pm 0/89$
محتوای غیر مرتبط به رشته پزشکی باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$3/60 \pm 1/11$	$3/43 \pm 0/82$
اگر مطلب پیچیده باشد و با مطالعه فردی نتوان یاد گرفت باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/46 \pm 1/19$	$3/32 \pm 0/81$
اگر مطالب کلاس در حد کتاب یا جزوه یا مطالب اینترنت باشد باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$3/21 \pm 1/19$	$3/27 \pm 0/95$
کل	$3/31 \pm 0/61$	$3/26 \pm 0/60$
عوامل مربوط به دانشجو	دانشجویان	اعضای هیأت علمی
منظم و مسئولیت‌پذیر بودن دانشجو باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/98 \pm 0/92$	$3/97 \pm 0/28$
علاقه شخصی دانشجو به موضوع درس باعث حضور در کلاس می‌شود.	$4/20 \pm 0/82$	$2/46 \pm 0/72$
پیش‌خوانی و کسب آمادگی باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/46 \pm 1/06$	$3/65 \pm 0/71$
ارتباط رشته تخصصی که دانشجو می‌خواهد انتخاب کند با محتوای جلسه، باعث حضور در کلاس می‌شود.	$3/76 \pm 0/95$	$3/35 \pm 0/91$
دیدگاه مثبت دانشجویان سال بالاتر نسبت به درس و استاد، باعث حضور در کلاس می‌شود.	$4/70 \pm 0/90$	$2/95 \pm 1/04$
مشارکت در فعالیت‌های خارج از برنامه، باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$3/24 \pm 1/04$	$2/65 \pm 0/74$
سختی بیدار شدن از خواب باعث غیبت از کلاس می‌شود.	$4/08 \pm 1/12$	$2/46 \pm 0/78$
کل	$3/06 \pm 0/35$	$3/82 \pm 0/58$
عوامل مربوط به عوامل انگیزشی	دانشجویان	اعضای هیأت علمی

۳/۷۸±۰/۶۶	۴/۸۰±۱/۰۶	انجام حضور و غیاب باعث حضور در کلاس می‌شود.
۴/۰۰±۰/۴۰	۳/۹۵±۱/۰۸	برگزاری امتحان کلاسی (کوئیز) باعث حضور در کلاس می‌شود.
۴/۰۱±۰/۹۷	۳/۸۹±۰/۴۲	کل
اعضای هیأت‌علمی	دانشجویان	عوامل مربوط به شرایط فیزیکی
۳/۹۲±۰/۲۷	۳/۴۹±۱/۰۵	امکانات کلاس و شرایط آن مثل دما و نور و وجود امکانات گرمایشی و سرمایشی مناسب خصوصاً در فصل‌های خیلی گرم و خیلی سرد باعث حضور در کلاس می‌شود.
۳/۹۴±۰/۷۲	۲/۹۴±۱/۱۴	شلوغی زیاد کلاس و تعداد دانشجویان باعث غیبت از کلاس می‌شود.
۳/۲۱±۰/۹۰	۳/۷۲±۰/۳۸	کل
اعضای هیأت‌علمی	دانشجویان	عوامل مربوط به سیستم ارزیابی
۳/۹۲±۰/۲۷	۴/۱۵±۰/۷۶	همراستا بودن بحث‌های کلاسی و امتحان پایان ترم باعث حضور در کلاس می‌شود.
۴/۰۳±۰/۲۸	۴/۲۷±۰/۷۹	نزدیک شدن به ایام امتحانات باعث غیبت از کلاس می‌شود.
۴/۲۰±۰/۶۰	۳/۹۷±۰/۲۰	کل

وجود داشت ($t=-7/5$ ، $p=0/001$)، در این خصوص نیز اعضای هیأت‌علمی به تأثیر عدم حضور دانشجویان بر انگیزه‌شان بیش‌تر از دانشجویان معتقد بودند. بر اساس نتایج این مطالعه، از نظر اعضای هیأت‌علمی حضور در کلاس درس معیاری برای تعهد حرفه‌ای دانشجویان است. در حالی‌که دانشجویان با این معیار کم‌تر موافق بودند ($t=-6/21$ ، $p=0/001$) (جدول ۲).

در خصوص تأثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی، از نظر آماری بین نظرات دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی تفاوت وجود داشت ($t=-2/34$ ، $p=0/02$)، اعضای هیأت‌علمی به تأثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان اعتقاد بیش‌تری دارند، در حالی‌که دانشجویان به وجود این تأثیر کم‌تر معتقد هستند. در رابطه با تأثیر حضور در کلاس درس بر انگیزه اعضای هیأت‌علمی، بین نظر دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی تفاوت

نمودار ۱. مهمترین عوامل موثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیأت علمی

جدول ۲: میانگین و انحراف معیار دیدگاه دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی دانشگاه در خصوص تأثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی، انگیزه اعضای هیأت‌علمی و حضور در کلاس به عنوان معیاری برای تعهد حرفه‌ای

p*	df	T	هیأت علمی	دانشجویان	
۰/۰۲	۲۵۵	-۲/۳۴	۴/۰۶±۰/۳۰	۳/۶۲±۰/۸	تأثیر بر پیشرفت تحصیلی
۰/۰۰۱	۲۵۵	-۷/۵	۳/۳۷±۰/۲۶	۳/۲۴±۰/۶۳	تأثیر بر انگیزه اعضای هیأت علمی
۰/۰۰۱	۲۵۵	-۶/۲۱	۴/۱۲±۰/۴۵	۳/۶۲±۰/۴۹	معیاری به عنوان تعهد حرفه‌ای

* معناداری بر اساس آزمون تی مستقل

مؤثر بر حضور در کلاس درس نقش استاد و نحوه تدریس او است با این چالش برخورد نمود، اما بر اساس یافته‌های این مطالعه به نظر می‌رسد که اعضای هیأت علمی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران خودشان نسبت به نقش کلیدی خود در میزان حضور دانشجویان در کلاس درس آگاه هستند.

اگرچه از یک دیدگاه این موضوع می‌تواند بیانگر این باشد که این آگاهی می‌تواند محرکی برای ارتقای توانمندی فردی در تدریس و آموزش توسط اعضای هیأت علمی باشد، اما این موضوع که اعضای هیأت علمی با این که از تأثیر مهم خود در حضور دانشجویان در کلاس آگاه هستند، چقدر و چگونه برای تغییر شرایط موجود تلاش می‌کنند باید مورد بررسی بیشتر و عمیق‌تر قرار گیرد و راه‌کارهای علمی و عملی در راستای تبدیل این آگاهی به یک چرخه کامل بازاندیشی بر اساس مطالعات آتی استخراج گردد. بر اساس مطالعات موجود آگاهی از وجود مشکل، اولین مرحله انجام بازاندیشی است اما اگر ادامه چرخه بازاندیشی یعنی تجزیه و تحلیل و ارائه برنامه تغییر به طور کامل انجام نشود، نمی‌تواند به تغییر شرایط منجر گردد (۱۱). بنابراین به نظر می‌رسد در کنار اجرای برنامه‌های توانمندسازی در روش‌های تدریس، به برنامه‌هایی که با هدف تغییر در نگرش و دیدگاه‌های افراد برگزار می‌شوند، مانند اجرای برنامه‌های مناظره در مورد حضور در کلاس درس، برگزاری سمینار در مورد چالش‌های موجود و بحث در مورد موضوعات مرتبط در ژورنال کلاب‌های گروه‌های مختلف آموزشی، توجه بیش‌تری معطوف گردد.

اما در کنار عامل کلیدی تبحر و تخصص استاد، بر اساس نتایج این مطالعه، یکی دیگر از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر

بحث

اهداف این مطالعه شامل تعیین عوامل مؤثر بر شرکت در کلاس درس از دیدگاه اساتید و دانشجویان، تعیین و مقایسه دیدگاه اساتید و دانشجویان در رابطه با تأثیر شرکت در کلاس بر پیشرفت تحصیلی، انگیزه اساتید و تعیین و مقایسه دیدگاه اساتید و دانشجویان در مورد شرکت در کلاس به عنوان یک معیار تعهد حرفه‌ای بود.

این یافته که مهم‌ترین عامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس، مرتبط با ویژگی‌ها، تخصص و تبحر استاد و قدرت بیان او است، با سایر مطالعات موجود در این زمینه هم‌راستا است. آرموده در مطالعه خود در دانشگاه علوم پزشکی سبزوار عامل مربوط به استاد و قدرت بیان او را مهم‌ترین عامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس ذکر نمود. همچنین وکیلی و همکاران در دانشگاه علوم پزشکی سمنان، ترابی در دانشگاه علوم پزشکی کرمان، نبوی در دانشگاه علوم پزشکی تهران و هرندی در دانشکده پرستاری کرمان به نتایج مشابهی دست یافتند (۸ تا ۱۴). در اکثر مطالعات انجام‌شده، مهم‌ترین عامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس مربوط به ویژگی‌های استاد، تبحر وی در محتوا و قدرت بیان او است. نکته جالب‌توجه در مطالعه حاضر این است که نه تنها دانشجویان بلکه اساتید نیز خودشان به این نکته اذعان دارند که استاد نقش کلیدی در حضور دانشجویان در کلاس درس دارد. این در حالی است که در سایر مطالعات این موضوع مورد توجه قرار نگرفته است. در تفسیر نتایج حاصل از مطالعات مشابه به این نکته اشاره می‌شود که باید با آگاه کردن اعضای هیأت علمی نسبت به این موضوع که مهم‌ترین عامل

پایین تأکید کند، مطالعه شخصی می‌تواند نیاز دانشجوی مبنی بر دریافت نمره قبولی را برطرف نماید. بنابراین در کنار حرکت به سمت ارتقای سطح یادگیری در کلاس درس به سمت کاربرد و تجزیه و تحلیل، سؤالات آزمون‌های نهایی نیز باید سطوح بالاتر یادگیری را موردسنجش قرار دهند. مهارت‌هایی که یادگیری آن در محیط‌های یادگیری مشارکتی و در کلاس‌های فعال قابل حصول باشد. بنابراین کلاس درس، اگر به عنوان محلی برای اجتماعی شدن و تقویت ارتباط با سایر دانشجویان، محلی برای بحث و چالش فکری و محیطی برای یادگیری استدلال و تفکر نقاد باشد (که در یادگیری فردی به ندرت ایجاد می‌گردد) حضور در آن دارای اهمیت بسیار بالایی است.

بر اساس تجربه دکتر امینیان از نویسندگان این مقاله، در دانشگاه‌هایی که شرکت در کلاس درس سخنرانی را به صورت اختیاری درآورده‌اند، شرکت در جلسات یادگیری فعال و تعاملی مانند یادگیری مبتنی بر تیم، یادگیری مبتنی بر مسأله و یادگیری مبتنی بر مورد اجباری و به عنوان معیاری برای محک زدن مسؤولیت‌پذیری و تعهد حرفه‌ای در دانشجویان در نظر گرفته می‌شود.

یافته‌های این مطالعه نشان داد که جو صمیمی و شاد کلاس در صورتی که به جا و مدیریت شده باشد، می‌تواند بر حضور دانشجویان تأثیر مثبت بگذارد. علاقه و انگیزه استاد به تدریس و انرژی که در کلاس خود صرف می‌کند می‌تواند بر این جو تأثیر مثبت داشته باشد. جو آموزشی از متغیرهایی است که در مطالعات مختلفی در مورد آن بحث شده است و رابطه آن با یادگیری و سایر پیامدهای آموزشی موردبررسی قرار گرفته است. در این مطالعه مشخص شد که این عامل بر حضور دانشجویان در کلاس درس تأثیر دارد. در سایر مطالعات انجام شده این یافته به ندرت مورد توجه قرار گرفته است.

بر اساس نتایج، مشخص گردید که شفاف نمودن کاربرد مطالب در رشته پزشکی، می‌تواند بر حضورشان در کلاس درس تأثیر بگذارد.

حضور دانشجویان در کلاس درس سیستم ارزیابی دانشجویان است. به نظر می‌رسد نزدیک شدن به فصل امتحانات و تداخل بین برنامه امتحانی و برنامه کلاسی یکی از مهم‌ترین اثرات را بر غیبت از جلسات آموزشی دارد. شاید بتوان برنامه دانشجویان را به نحوی برنامه‌ریزی نمود که فصل امتحانات پایانی از دوره آموزشی مجزا باشد و بعلاوه دانشجویان فرصتی برای فرجه آزمون داشته باشند، این تغییر می‌تواند مشکل حاضر را تا حدودی برطرف نماید. در بررسی این نکته باید به این موضوع توجه نمود که آیا میزان غیبت دانشجویان در اواخر ترم تحصیلی و در بلوک‌هایی که نزدیک به امتحانات پایان ترم قرار می‌گیرند بیش‌تر از سایر بلوک‌ها است یا نه. بر اساس تجارب پژوهشگران به نظر می‌رسد دانشجویان در بلوک‌هایی که نزدیک دی‌ماه و خردادماه قرار دارد، غیبت بیش‌تری از جلسات آموزشی دارند.

نکته قابل‌توجه دیگر این است که دانشجویان در بازخوردهای غیررسمی و رسمی نگر می‌کنند در محیط دانشکده حضور دارند، اما سر کلاس حاضر نمی‌شوند، چراکه معتقدند مطالعه فردی تأثیر بیش‌تری در یادگیری و قبولی در آزمون پایان ترم دارد چرا که ارتباطی بین مطالب کلاسی و آنچه در آزمون مطرح می‌شود نمی‌بینند. همچنین تفاوتی بین مطالب مطرح شده در کتاب منبع با ارائه استاد مشاهده نمی‌کنند. در بررسی این موضوع باید به این نکته توجه نمود که مطالب کتاب باید توسط استاد ساده شده و برای دانشجویان قابل‌فهم شود و همچنین اگر یادگیری سطح دانش (آنچه در کتاب آمده است)، با مطالعه شخصی امکان‌پذیر است، بنابراین زمان کلاس نباید صرف ارائه آن شود. شاید زمان آن رسیده است که اساتید به این موضوع فکر کنند که تا زمانی که به جای تأکید بر حل مسأله، خلاقیت و کاربرد مطالب به انتقال مطالب کتاب در سطح دانش بسنده کنند، دانشجویان نیز در کلاس حاضر نخواهند شد. اما نباید از نظر دور داشت که اگر سیستم ارزیابی و آزمون پایان ترم نیز صرفاً بر سؤالات سطوح

باید توجه نمود که جامعه شرکت‌کننده در این مطالعه دانشجویان پزشکی بودند، کسانی که هم‌زمان با حضور در دانشکده پزشکی هویت یک پزشک در آن‌ها کم‌کم شروع به شکل‌گیری می‌کند. اما با آغاز دوره آموزشی و بعد از مواجهه با دروس حجیم علوم پایه نمی‌توانند ارتباط منطقی بین علوم پایه با عملکرد نهایی خود به عنوان یک پزشک پیدا کنند. مطالعات نشان داده است که دانشجویان پزشکی مطالعه علوم پایه را امری غیرضروری ارزیابی می‌کنند و به یادگیری آن علاقه‌ای ندارند چرا که ارتباط آشکاری بین علوم پایه و رشته پزشکی نمی‌بینند. بنابراین ایجاد علاقه نسبت به موضوعات علوم پایه در چنین زمینه‌ای کار سختی به نظر می‌رسد. در مطالعات مختلف، توصیه شده است که مواجهه دانشجوی پزشکی با دروس بالینی پررنگ گردد و کاربرد مطالب علوم پایه برای دانشجویان به طور شفاف بیان شود؛ همچنین از روش‌های آموزشی مانند یادگیری مبتنی بر مسأله و یادگیری مبتنی بر مورد برای دانشجویان استفاده گردد (۱۲). براساس نتایج مطالعه پیمان و همکاران در دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشجویان از جلساتی که بین علوم پایه و بالین ارتباط برقرار می‌کند رضایت بالایی داشته‌اند و به گسترش آن در آموزش دوره علوم پایه تمایل زیادی دارند (۱۳). اما با نگاهی دقیق بر نتایج این مطالعه مشخص می‌شود که اعضای هیأت‌علمی در این مورد با دانشجویان اختلاف دیدگاه دارند و عوامل مرتبط با دانشجو را کمتر از میانگین ارزیابی کرده‌اند. همین تفاوت در مورد اثرات دیدگاه دانشجویان سال بالاتر نسبت به استاد درس در نتایج مشاهده می‌شود. شاید اگر اعضای هیأت‌علمی نسبت به این نوع نگاه دانشجویان به عوامل مرتبط با حضور در کلاس درس بیشتر آگاه گردند، بتوان با همکاری آن‌ها گام‌های مؤثری در جهت برطرف کردن این چالش در کلاس درس برداشت.

نتایج این پژوهش نشان داد، منظم و مسئولیت‌پذیر بودن دانشجو به عنوان یک عامل مهم مؤثر بر حضور در کلاس

درس است. بر اساس نظر مورین (Morin) مصادیق مسئولیت‌پذیری یادگیری شامل شرکت در کلاس، آزمایشگاه و سمینار (نه تنها شرکت بلکه حضور با آمادگی و به‌موقع) و انجام تکالیف درس به‌موقع و با کیفیت است (۱۴). بنابراین به نظر می‌رسد راه‌کارهایی مانند فراهم کردن فرصت‌هایی برای ارائه بخشی از مطالب توسط دانشجویان، ارائه پروژه و روش‌های آموزش مجازی که می‌تواند بر مسئولیت‌پذیری یادگیری تأثیر مثبت بگذارد در آموزش دوره پزشکی عمومی بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

بر اساس نتایج مطالعه حاضر، انجام حضور و غیاب یا برگزاری آزمون نیز می‌توانند بر حضور دانشجویان در کلاس درس اثر داشته باشند. اما نباید از نظر دور داشت که اگر در یک کلاس با سخنرانی غیرمؤثر، دانشجویان را با اجبار حضور و غیاب در کلاس درس نشانند، احتمال تأثیرگذاری بر یادگیری کاهش می‌یابد. به‌عبارت دیگر هدف اصلی از حضور دانشجویان در کلاس درس این است که فرصت‌های یادگیری را تجربه نمایند که در خارج از کلاس درس برایشان فراهم نیست، بنابراین لزومی به استفاده از حضور و غیاب به عنوان ابزار کنترل در یک جلسه سخنرانی صرف منطقی به نظر نمی‌رسد و شاید نتواند پیامد مناسبی، به‌جز پر کردن کلاس‌ها به دنبال داشته باشد. دانشجوی نسل امروز را نمی‌توان با اجبار سر کلاس درس نشانند و انتظار یادگیری از او داشت. به نظر می‌رسد که بتوان با استفاده از روش‌های یادگیری متنوع و فعال، روش‌هایی که دانشجویان را به فکر کردن و درگیری در حل مسأله تشویق می‌کند، انگیزه درونی برای حضور در کلاس درس را برای دانشجویان فراهم نمود. به منظور به‌کارگیری حضور و غیاب نیز به‌جای ارائه نمره منفی به دانشجویان غایب بر ارائه نمره تشویقی به دانشجویان حاضر تأکید بیش‌تری شده است (۱۵).

اگرچه استفاده از کوئیز می‌تواند بر حضور دانشجویان در کلاس درس اثر مثبت داشته باشد، اما نباید از نظر دور

داشت که اگر این تکنیک کاربردی آموزش که هدف اصلی آن پایش یادگیری و ارائه بازخورد در مورد پیشرفت یادگیری است، صرفاً به عنوان ابزاری در جهت کنترل دانشجویان برای حضور در کلاس درس به کار گرفته شود، با ایجاد احساس منفی و استرس در دانشجو می‌تواند اثر منفی بر یادگیری داشته باشد. بر اساس مطالعات طریق و همکاران دانشجویان از کوییز استقبال می‌کنند اگر به آن‌ها بازخورد داده شود، در کنار انجام حضور و غیاب بر جنبه یادگیری آن نیز تأکید شود و مشکلات دانشجویان برطرف گردد (۱۶).

در خصوص مقایسه نظرات دانشجویان با اعضای هیأت علمی در مورد عوامل مؤثر بر حضور در کلاس درس، اگرچه تمامی شرکت‌کنندگان امتیاز بالایی به تمامی عوامل داده بودند، اما اختلاف معنادار آماری در نتایج مشاهده می‌شود. این تفاوت معنادار در عوامل مرتبط با سیستم ارزیابی، انگیزشی و عوامل فیزیکی مشاهده می‌شود. از نظر دانشجویان نسبت به اعضای هیأت علمی سیستم ارزیابی و عوامل انگیزشی مانند استفاده از حضور و غیاب یا کوییز در حضور در کلاس درس عوامل تأثیرگذارتری بوده‌اند، در حالی که شرایط فیزیکی کلاس مانند امکانات و شلوغی از دید اعضای هیأت علمی مهم‌تر در نظر گرفته شده‌اند. این تفاوت در دیدگاه دانشجویان و اعضای هیأت علمی می‌تواند پیامدهایی مانند بی‌توجهی به آنچه برای هر یک از دو گروه مخاطبی که اجزای اصلی یک کلاس درس هستند و باید با یکدیگر تعامل مؤثری در کلاس درس داشته باشند. می‌تواند عواقبی مانند بی‌انگیزگی، قضاوت‌های نادرست و عدم درک متقابل را ایجاد نماید که ریشه بسیاری از نارضایتی‌های دانشجویان و اعضای هیأت علمی خواهد بود. بنابراین پیشنهاد می‌گردد که نتایج این مطالعه و مطالعات مشابه به نحو مؤثری به اطلاع مخاطبان اصلی آن یعنی اعضای هیأت علمی و دانشجویان رسانده شود.

اگر با دیدگاه منفی به این موضوع نگاه کنیم، متأسفانه به

نظر می‌رسد آنچه برای دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران در حال حاضر در اولویت قرار دارد نمره و پاس کردن دروس است. شاید سیستم آموزشی دانشجویان را به سمت رفتارهای نمره گرایانه سوق می‌دهد. به نظر می‌رسد که اگرچه تلاش‌هایی در جهت ارتقای نحوه آموزش به سمت دانشجو-محوری صورت گرفته است، اما این نکته که دانشجو محوری در تمام اجزای یک برنامه آموزشی اعم از اهداف، روش تدریس و روش ارزیابی باید مدنظر قرار گیرد، مورد غفلت قرار می‌گیرد. دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران به عنوان افرادی که از دوران آموزش در دبیرستان همواره دغدغه نمره داشته‌اند و سد سختی مانند کنکور را برای ورود به رشته پزشکی گذرانده‌اند، به صورت بالقوه این رفتار را آموخته‌اند که همیشه باید بالاترین نمرات را بگیرند و سیستم آموزشی نیز این تمایل را تقویت نموده است. بنابراین به نظر می‌رسد باید تلاش‌های جدی در جهت ایجاد دیدگاه دانشجو-محوری در دانشجویان، در کنار تغییر دیدگاه اعضای هیأت علمی انجام گیرد. این مشکل در مطالعات مختلف تحت عنوان فرهنگ یادگیری مورد بررسی قرار گرفته است.

سراجی معتقد است که فرهنگ یادگیری در ایران مبتنی بر استاد محوری، توجه زیاد به ارزیابی و نمره دهی و رتبه‌بندی دانشجویان، عدم توجه به نقادی، رعایت فاصله قدرت بین دانشجو و استاد و مبتنی بر احترام زیاد به استاد است. این نویسنده برای تغییر این فرهنگ که جنبه‌هایی از آن مانع رشد و پیشرفت است، تغییرات گام‌به‌گام و تدریجی را برای ایجاد فرهنگ دانشجو-محوری پیشنهاد می‌کند. منظور از مدل تغییر تدریجی تزریق روش‌های دانشجو-محور در برنامه درسی فعلی است. در کنار آن ایجاد اصلاحات در روش ارزیابی دانشجویان و هم‌راستا کردن سیستم ارزیابی و سیستم یاددهی-یادگیری از مهم‌ترین نکاتی است که در این تغییر تدریجی باید مدنظر قرار گیرد (۱۷).

به نظر می‌رسد از نظر اعضای هیأت علمی شرکت کننده در این پژوهش حضور در کلاس درس تأثیر زیادی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد در حالی که دانشجویان به وجود این تأثیر، اعتقاد کمتری دارند. این در حالی است که بر اساس مطالعه سوبرامانیان (Subramaniam) نمرات امتحانی گروهی که حضور اجباری در کلاس داشتند از گروه دیگر که حضورشان اجباری نبود به طور معناداری بالاتر بود (۹). بنابراین به نظر می‌رسد که مطالعاتی که ماورای نظرسنجی از دانشجویان انجام شده‌اند، وجود رابطه مثبت بین حضور در کلاس درس و عملکرد دانشجویان در آزمون‌ها را نشان داده‌اند. اما نکته مورد توجه این است که نتایج آزمون‌های پایان ترم نمی‌تواند نشانگر صلاحیت یک دانشجو در حرفه پزشکی باشد. اگر دانشجوی پزشکی باید فردی خلاق، دارای مهارت ارتباطی بالا، مسئولیت‌پذیر و نقاد باشد بنابراین باید تأثیر حضور در کلاس بر ایجاد این توانمندی‌ها در دانشجویان سنجیده شود. همچنین به این موضوع نیز توجه گردد که خارج از کلاس درس چقدر امکان ایجاد چنین توانمندی‌هایی در دانشجویان وجود دارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت که کلاس درس باید محیطی برای پرورش مهارت‌های فوق باشد. دانشجویان را به سطوح بالاتر یادگیری سوق دهد و به اجتماعی شدن و رشد همه‌جانبه دانشجویان کمک نماید. آنگاه می‌توان به اجباری نمودن حضور دانشجویان در کلاس‌ها فکر کرد. در این راستا به نظر می‌رسد نیاز به یک برنامه‌ریزی چندجانبه وجود دارد. ارزش دادن اعضای هیأت علمی به ایجاد فرصت‌هایی برای توانمندی‌های فوق در دانشجویان، مستلزم این امر است که در سطح کلان علاوه بر سیاست‌گذاری در مورد این موضوع، در ارزشیابی‌ها و تخصیص بودجه دانشگاه نیز به این موضوع توجه گردد.

در خصوص مقایسه دیدگاه دانشجویان و اعضای هیأت علمی در مورد تأثیر حضور در کلاس درس بر انگیزه اعضای هیأت علمی بر اساس یافته‌های مطالعه حاضر،

تفاوت معنادار آماری بین ارزیابی اعضای هیأت علمی و دانشجویان وجود داشت. در این مورد نیز اعضای هیأت علمی وجود تأثیر حضور در کلاس درس بر انگیزه تدریس خودشان را بالاتر از دانشجویان ارزیابی نمودند. این یافته با مطالعه زاولیا (Zazulia) و همکارانش که دریافتند از نظر هر دو گروه دانشجویان و اعضای هیأت علمی حضور دانشجویان در کلاس درس می‌تواند بر انگیزه اعضای هیأت علمی تأثیر بگذارد هم‌راستا نیست (۱۰). این یافته از این جهت اهمیت دارد که از یک طرف از نظر دانشجویان یکی از معیارهای استاد توانمند این است که او برای تدریس وقت بگذارد، انگیزه داشته باشد، انرژی داشته باشد و به دانشجویان هم انگیزه بدهد در حالی که مسئولیت دانشجویان مبنی بر این که مخاطب نیز در قبال ایجاد این انگیزه مؤثر است، مورد غفلت قرار گرفته است. پیشنهاد می‌گردد در مطالعات آتی به بررسی‌های بیشتر و عمیق‌تری در مورد پیامدهای این تفاوت در دیدگاه پرداخته شود و مداخلات مؤثر آموزشی برای کاهش تفاوت بین دیدگاه اعضای هیأت علمی و دانشجویان به صورت علمی استخراج گردد.

بر اساس یافته‌های مطالعه حاضر، تفاوت معنادار آماری بین نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در خصوص حضور در کلاس درس به عنوان معیاری برای تعهد حرفه‌ای وجود داشت. اعضای هیأت علمی نمره بسیار بالاتری به این حیطة داده بودند. بر اساس این یافته‌ها، به نظر می‌رسد، تعریف دانشجویان از تعهد حرفه‌ای با تعریف اعضای هیأت علمی متفاوت است. در یک تعریف تعهد حرفه‌ای یعنی احساس مسئولیت و علاقه نسبت به حرفه‌ای که فرد دارد. تعهد حرفه‌ای عبارت است از احساس پایبندی فرد به وظایفی که با بر عهده گرفتن نقشی، خود را ملزم به انجام آن‌ها می‌داند. تعهد حرفه‌ای دانشجویان پزشکی در مراحل مختلف تحصیل و حرفه دارای مصادیق و تعاریف مختلفی است. تعهد حرفه‌ای یعنی فراگیران و اساتید در انجام کار به وجدان خود توجه نمایند، بدون آن که الزام

نزدیک شدن به ایام امتحانات، همراستا بودن بحث‌های کلاسی و امتحان پایان ترم و همچنین علاقه شخصی به موضوع درس نیز از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان بوده است. همچنین یافته‌ها نشان داد اعضای هیأت‌علمی تاثیر حضور در کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی و انگیزه تدریس را بالاتر از دانشجویان ارزیابی نمودند. از نظر اعضای هیأت‌علمی حضور در کلاس معیاری برای تعهد حرفه‌ای است در حالیکه دانشجویان کم‌تر به این موضوع اعتقاد داشتند.

در همین راستا پیشنهاد می‌گردد، دوره‌های آموزشی جامع، منظم و برنامه‌ریزی شده با حضور اساتید مجرب که به صورت کاملاً عملی این مهارت‌ها را آموزش می‌دهد در برنامه‌های توانمندسازی دانشکده پزشکی گنجانده شود. پیشنهاد می‌گردد برنامه‌ریزی آزمون‌های دروس تخصصی و عمومی به نحوی انجام گردد که با دوره آموزشی تداخل نداشته باشد. پیشنهاد می‌گردد آگاه‌سازی اعضای هیأت‌علمی و دانشجویان نسبت به پیامدهای حضور در کلاس درس به نحو مؤثری انجام گردد. از روش‌های فعال مانند یادگیری مبتنی بر مورد، یادگیری مبتنی بر مسأله و کار در گروه‌های کوچک استفاده شود. ترسیم، نقاشی و روش‌های تدریس خلاقانه گسترش داده شود. جلسات سخنرانی، تعاملی و فعال گردد و از فیلم و تکنیک‌های جلب‌توجه استفاده شود و به دانشجویان تکلیف جذاب داده شود. بخشی از آموزش داخل کلاس به دانشجویان واگذار شود و ارائه‌های دانشجویی به عنوان بخشی از روش آموزش قرار گیرد. در نهایت پیشنهاد می‌گردد انگیزاننده‌های درونی و بیرونی مورد توجه قرار گیرد، دانشجویان با حضور بالا در کلاس مورد تشویق قرار بگیرند و دانشجویان دارای بالاترین میزان غیبت از کلاس درس، موظف به انجام کارهای سختی مانند ارائه یک مرور متون در مورد پیامدهای عدم حضور در کلاس درس و سایر تنبیه‌های مرتبط شوند.

خارجی داشته باشند یا در صورت تخلف به مجازات قانونی دچار شوند. اگرچه در مورد معیارهای تعهد حرفه‌ای مطالعات مختلفی انجام شده است، اما در خصوص توجه به حضور در کلاس درس به عنوان یکی از معیارهای تعهد حرفه‌ای کم‌تر توجه شده است. این در حالی است که حضور در کلاس درس به عنوان یکی از معیارهای مسؤولیت‌پذیری یادگیری مورد توجه است. مطالعات نشان داده است که از دیدگاه اساتید، حضور در کلاس درس یکی از معیارهای تعهد حرفه‌ای است (۱۰)، اما بر اساس یافته‌های مطالعه حاضر، به نظر می‌رسد دانشجویان به این موضوع کم‌تر معتقد هستند و تعهد حرفه‌ای را بیش‌تر در مسائل و موضوعات مرتبط با بیمار در نظر می‌گیرند. پیشنهاد می‌گردد دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد مسؤولیت‌پذیری یادگیری و معیارهای تعهد حرفه‌ای به طرز مؤثرتری آگاه گردند.

این مطالعه در کنار نقاط قوت، دارای محدودیت‌هایی است. نحوه نمونه‌گیری به صورت در دسترس بود بنابراین ممکن است تنها دانشجویانی که در کلاس درس حاضر می‌شوند پرسشنامه را تکمیل کرده باشند. به منظور برطرف کردن این محدودیت محقق تمام سعی خود را نمود تا از طریق نمایندگان دانشجویان پرسشنامه در بین افراد مختلف دارای تجربه حضور و عدم حضور در کلاس درس توزیع شود. یکی دیگر از محدودیت‌های مطالعه حاضر این است که فقط در دانشکده پزشکی و در دوره علوم پایه انجام شده است. پیشنهاد می‌گردد در مطالعات آتی سایر دوره‌های پزشکی و همچنین سایر دانشکده‌ها نیز مورد بررسی قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

در کل می‌توان ذکر نمود که بر اساس نتایج این مطالعه، مهم‌ترین عامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس درس، تسلط علمی بالای استاد و تبحر وی در محتوا همچنین قدرت بیان استاد بود، اگرچه از نظر دانشجویان

قدردانی

انجام این مطالعه ما را یاری نمودند، تشکر کنیم.

بر خود لازم می‌دانیم از تمامی شرکت‌کنندگان که برای

منابع

1. Bati AH, Mandiracioglu A, Orgun F, Govsa F. Why do students miss lectures? A study of lecture attendance amongst students of health science. *Nurse Education Today*. 2013; 33(6): 596-601.
2. Fasihi Harandi T, Azizzadeh Forozi M, MohammadAlizadeh S, Ghazanfari Moghaddam Z. Effective Factors on Theoretical Class Attendance according to Nursing and Midwifery Students' Point of View, Kerman Razi School of Nursing and Midwifery. *Strides Dev Med Educ*. 2008; 4(2): 100-7.
3. Mattick K, Crocker G, Bligh J. Medical student attendance at non-compulsory lectures. *Adv Health Sci Educ Theory Pract*. 2007; 12(2): 201-10.
4. Nazari vanani R, Naderi Z, Aein F. [Factors Affecting Classroom Participation; the Viewpoints of Students in ShahreKord University of Medical Sciences in 2013]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2014; 14(3): 188-93. [Persian]
5. Azmoudeh E, Dolati M, Farzadmanesh E, KhosroAbadi AA, Rakhshani MH. Survey of Student Views about Factors Affecting Students' Attendance in Classrooms in Sabzevar University of Medical Sciences, Iran. *Strides Dev Med Educ*. 2013; 10(2): 142-9.
6. Torabi M, Amini P, Taheri S, Karimi-Afshar M, Abbasloo A. Effective Factors on Theoretical Classes Attendance of Dentistry Students of Kerman University of Medical Sciences, Iran. *Strides Dev Med Educ*. 2014; 11(3): 342-9.
7. Vakili A, Teynouri M, Ghorbani R. [Reasons of absence from clinical foundation classes from the viewpoints of medical students of Semnan University of Medical Sciences]. *The Journal of Medical Education and Development*. 2013; 8(1): 65-75. [Persian]
8. Nabavi S J, Safavi M. [Causes of absenteeism and lack of attention to the instructions among medical students of Islamic Azad University, Tehran Medical Branch]. *Medical Sciences*. 2011; 21(3): 227-232. [Persian]
9. Subramaniam BS, Hande S, Komattil R. Attendance and Achievement in Medicine: Investigating the Impact of Attendance Policies on Academic Performance of Medical Students. *Ann Med Health Sci Res*. 2013; 3(2): 202-205.
10. Zazulia AR, Goldhoff P. Faculty and Medical Student Attitudes About Preclinical Classroom Attendance. *Teach Learn Med*. 2014; 26(4): 327-34.
11. Sandars J. The use of reflection in medical education: AMEE Guide No. 44. *Med Teach*. 2009; 31(8): 685-95.
12. Gwee MC, Samarasekera D, Chay-Hoon T. Role of basic sciences in 21st century medical education: An Asian perspective. *JIAMSE*. 2010; 20(3): 299-306.
13. Peiman S, Mirzazadeh A, Alizadeh M, Mortaz Hejri S, Najafi MT, Tafakhori A, et al. A Case Based-Shared Teaching Approach in Undergraduate Medical Curriculum: A Way for Integration in Basic and Clinical Sciences. *Acta Medica Iranica*. 2017; 55(4): 259-264.
14. Morin KH. Fostering student accountability for learning. *J Nurs Educ*. 2014 ; 53(10): 547-8.
15. Cicirello VA. On the role and effectiveness of pop quizzes in CS1. *ACM SIGCSE Bulletin*; 2009. [citd 2018 Jan 3]. available from: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=1508971>
16. Tariq SG, Johnson AM, Thrush CR, Woods MB, Johnson VA, Clardy JA. Pop quizzes: evidence based strategy for medical students. *J Int Assoc Med Sci Educators*. 2007; 17(2).
17. Seraji F. [Virtual learning environment for changing learning culture]. *Culture strategy*. 2013; 18(5): 27-49. [Persian]

Factors Affecting Class Absenteeism: Perspective of Medical Students and Faculty Members at Tehran University of Medical Sciences

Azim Mirzazadeh¹, Mahdi Aminian², Maryam Alizadeh³, Erfan Sahebozamani⁴, Shima Sabzi Aliabdi⁵

Abstract

Introduction: *One of the challenges of medical education is students' absence from the classrooms. This study was conducted to determine the factors affecting class absenteeism from the viewpoint of faculty members and students, and to compare their views on the effect of class attendance on students' achievement, faculty members' motivation and class attendance as a criterion of professionalism.*

Methods: *This mixed method study was conducted in 2015-2017 at the faculty of medicine of Tehran University of Medical Sciences. Participants were students and faculty members of basic sciences of the faculty of medicine at the time of the study. Purposive sampling and convenience sampling were used for developing the instrument and for analyzing the views respectively. Two valid and reliable researcher-made instruments were used. Data were analyzed using descriptive statistics and independent t-test.*

Results: *From the viewpoint of faculty members and students, the most important factor affecting student attendance was faculty members' scientific expertise, their mastery of the content and power of expression. There was a statistically significant difference between the views of students and faculty members ($T = -2.34$, $P = 0.02$) in the effect of class attendance on academic achievement. The faculty members believed that class attendance was a criterion of student professionalism, while students were less likely to agree with this criterion ($T = -6.21$, $P = 0.001$).*

Conclusion: *The most important factor affecting student attendance was faculty members' expertise, their mastery of the content and power of expression. It seems that in order to increase student attendance, further attention should be paid to how faculty members are recruited and to their empowerment in the field of education.*

Keywords: Class attendance, academic achievement, teaching motivation, professionalism, absenteeism

Addresses:

¹ Associate professor, Medical Education Department, Health Professions Education Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: azimmirzazadeh@gmail.com

² Associate Professor, Department of Clinical Biochemistry, School of Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: amminian@yahoo.com

³ (✉) Ph.D. in medical education, Education Development Center, Education Development Office, School of medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: alizade.aban@gmail.com

⁴ student of medicine, Tehran university of Medical Sciences, school of medicine, Tehran, Iran. Email: erfanzamani1@gmail.com

⁵ Msc of educational management, Islamic Azad University of Tehran, Tehran, Iran. Email: shimasabz@gmail.com